

พื้นที่เสี่ยงขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน ปี 2563-2564

นิยาม

1. พื้นที่เสี่ยงขาดแคลนน้ำ

การขาดแคลนน้ำในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเวลานาน จนก่อให้เกิดความแห้งแล้ง โดยลักษณะของความแห้งแล้ง แบ่งเป็น 4 ลักษณะ¹

1. ความแห้งแล้งเชิงอุตุนิยมวิทยา (Meteorological Drought) เป็นความแห้งแล้งที่เกิดขึ้นจากสภาพฝนทิ้งช่วงหรือมีฝนตกน้อยกว่าระดับที่กำหนด (Threshold) โดยช่วงที่เกิดความแห้งแล้ง (Period of Drought) นิยามจากจำนวนวันที่มีฝนตกน้อยกว่าระดับที่กำหนด ความแห้งแล้งในทางอุตุนิยมวิทยาเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาความแห้งแล้งประเภทอื่น ๆ ซึ่งเกิดขึ้นตามกันเป็นลำดับ

ด้านอุตุนิยมวิทยา : ฝนแล้งหมายถึง สภาวะที่มีฝนน้อยหรือไม่มีฝนเลยในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งตามปกติควรจะต้องมีฝน โดยขึ้นอยู่กับสถานที่และฤดูกาล ณ ที่นั้น ๆ ด้วย ทำให้เกิดความแห้งแล้งด้านการเกษตร ด้านอุทกวิทยา และด้านเศรษฐศาสตร์ตามมา

2. ความแห้งแล้งเชิงเกษตรกรรม (Agricultural of Drought) เป็นความแห้งแล้งซึ่งเป็นผลกระทบต่อเนื่องมาจากความแห้งแล้งเชิงอุตุนิยมวิทยา ความแห้งแล้งเชิงเกษตรกรรมจะมุ่งสนใจในเรื่องของการเกิดฝนทิ้งช่วง ซึ่งทำให้ดินขาดความชุ่มชื้น และนอกจากนี้ความแห้งแล้งเชิงเกษตรกรรมยังขึ้นอยู่กับชนิดของพืชซึ่งมีความทนทานต่อสภาพภูมิอากาศได้ต่างกัน ความต้องการน้ำแตกต่างกัน รวมทั้งลำดับขั้นตอนการเจริญเติบโตของพืช ซึ่งล้วนมีผลต่อผลผลิตทางการเกษตรทั้งสิ้น

3. ความแห้งแล้งเชิงอุทกวิทยา (Hydrological Drought) เป็นความแห้งแล้งที่เกิดจากช่วงฤดูกาลที่มีปริมาณฝนตกน้อยหรือไม่มีฝนตก ท าให้ระดับน้ำ ามิวดินและน้ำ ใต้ดินคือ น้ำในแม่น้ำ อ่างเก็บน้ำ ทะเลสาบ และน้ำบาดาลลดระดับลง ซึ่งความแห้งแล้งเชิงอุทกวิทยานี้มักจะพิจารณาในระดับของกลุ่มน้ำ ความแห้งแล้งเชิงอุทกวิทยาเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ ต่างจากความแห้งแล้งเชิงอุตุนิยมวิทยาและความแห้งแล้งเชิงเกษตรกรรม

4. ความแห้งแล้งเชิงเศรษฐศาสตร์และสังคม (Socioeconomic Drought) เป็นความแห้งแล้งที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ (Supply) และความต้องการทรัพยากรนั้น (Demand) แต่เนื่องจากความจำกัดของทรัพยากรและประชากรมีความต้องการทรัพยากรมาก จึงทำให้เกิดความขาดแคลนขึ้น ซึ่งความแห้งแล้งทางเศรษฐศาสตร์และสังคมจะแตกต่างออกไปจากความแห้งแล้งอื่น ๆ เนื่องจากมีเรื่องของความต้องการใช้และความจำกัดของทรัพยากรเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งโดยปกติแล้วความต้องการทรัพยากรจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากร และความต้องการบริโภคเพิ่มขึ้น ซึ่งความแห้งแล้งเชิงเศรษฐศาสตร์และสังคมจะเกิดขึ้นจนกว่าการเพิ่มขึ้นของประชากรและความต้องการบริโภคจะปรับตัวเข้าหากันจนเกิดความสมดุล

¹ Wilhite และ Glantz ,1985

2. น้ำเพื่อการเกษตร

หมายถึง น้ำในพื้นที่เกษตรเพื่อใช้ปลูกพืช แบ่งออกเป็น²

1. ระบบเกษตรแบบผสมผสานหรือเกษตรทฤษฎีใหม่

จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชทานให้พสกนิกรชาวไทย เพื่อเข้าถึงทางสายกลางของชีวิต สามารถที่พัฒนาชีวิตได้อย่างยั่งยืน จุดเด่นอยู่ในการวางแผนทางที่สมดุล ทันสมัย และก้าวสู่ความเป็นสากลได้

โดยการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรอาจแบ่งพื้นที่เกษตรสำหรับขนาดพื้นที่ 20 ไร่ โดยมีสัดส่วนการใช้พื้นที่แตกต่างกัน เนื่องจากเน้นปลูกพืชใช้น้ำน้อย ดังนี้

1. ขุดสระ 2 ไร่
 2. ปลูกข้าวนาปีเพื่อบริโภค 5 ไร่
 3. ปลูกพืช ไม้ผล ไม้ใช้สอย พืชผัก 12 ไร่
 4. ที่อยู่ โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ ถนนเข้า - ออก 1 ไร่
- รวม 20 ไร่

โดยการใช้เกษตรแบบผสมผสาน ปลูกพืชนานาชนิดให้เอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อกัน สามารถทำได้ให้พื้นที่มีขนาดเล็กมาก เช่น ขนาดพื้นที่เพียง 1-2 ไร่อย่างลงตัวได้ นอกจากนี้ยังสามารถปลูกพืชผสมผสานตามหลัก การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง หรือการปลูกไม้ 5 ระดับ เพื่อประโยชน์ 4 อย่าง ได้แก่

1. ปลูกเพื่ออยู่
2. ปลูกเพื่อกิน
3. ปลูกเพื่อใช้สอย
4. ปลูกเพื่อให้ความร่มเย็น/ร่มเงา/อากาศบริสุทธิ์

โดยไม้ 5 ระดับคือ ไม้ที่ยึดเอาลักษณะของต้นพืชเป็นตัวกำหนดประเภท ได้แก่

1. ไม้สูง เช่น ตะเคียน ยางนา มะค่า
2. ไม้กลาง เช่น สะเดา ชี้เหล็ก มะม่วง
3. ไม้เตี้ย เช่น ก้านตรง มะนาว มะกรูด
4. ไม้เลื้อยดิน เช่น ตำลึง ขะพลูป บอระเพ็ด
5. ไม้หัวใต้ดิน เช่น เผือก มัน ขมิ้น กระชาย ฯลฯ

2. ระบบเกษตรพืชเชิงเดี่ยว

เกษตรกรรมส่วนใหญ่ยังคุ้นเคยกับการปลูกพืชอย่างเดียวที่ให้ผลตอบแทนสูง เช่น อ้อยโรงงาน มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

² น้ำถึงไร่นา ประปาถึงทุกบ้าน, กรมทรัพยากรน้ำ, 2556

3. เขตปฏิรูปที่ดิน

หมายถึง เขตที่ดินให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดิน ให้กำหนดเฉพาะที่ดินที่จะดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เว้นแต่ในกรณีที่เป็นจะถือเขตของตำบลหรืออำเภอเป็นหลักก็ได้ โดยให้ดำเนินการกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินในเขตท้องที่อำเภอที่มีเกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินประกอบเกษตรกรรมเป็นของตนเอง หรือมีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ หรือต้องเช่าที่ดินของผู้อื่นประกอบเกษตรกรรมอยู่เป็นจำนวนมาก ตลอดจนที่มีผลผลิตต่อไร่ต่ำเป็นเกณฑ์ในการจัดอันดับความสำคัญในการกำหนดเขตก่อนหลังในกรณีที่ดินถือเขตของตำบลหรืออำเภอเป็นเขตปฏิรูปที่ดินนั้น ให้หมายถึงเฉพาะที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาล³

4. ปี 2563-2564

หมายถึง ช่วงระหว่าง พ.ศ. 2563 ถึง พ.ศ. 2564

5. พื้นที่เสี่ยงขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน ปี 2563-2564

หมายถึง พื้นที่เกิดการขาดแคลนน้ำในพื้นที่เกษตรเพื่อใช้ปลูกพืชเป็นเวลานาน จนก่อให้เกิดความแห้งแล้งในเขตปฏิรูปที่ดิน ระหว่าง พ.ศ. 2563 ถึง พ.ศ. 2564

³ พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ฉบับที่3) พ.ศ. 2532